BRD – GROUPE SOCIÉTÉ GÉNÉRALE S. A. v. Romania (№ 38798/13)

Обставини справи

Заявником був банк, BRD – Groupe Société Générale S.A., що базується в Румунії та належить французькому банку Société Générale.

Справа стосувалася неоголошеної перевірки, проведеної в жовтні 2008 року Радою з питань конкуренції у приміщеннях компанії-заявника, та ймовірно незаконних обшуків, проведених поліцією в рамках кримінальних проваджень щодо кількох її співробітників. Рада з питань конкуренції розслідувала стверджувані порушення правил внутрішнього ринку в банківському секторі. Поліцейські обшуки стосувалися двох проваджень щодо створення організованої злочинної групи в банку з метою незаконного отримання банківських кредитів та вчинення шахрайства, підробки та відмивання коштів, а також підозри у змові з метою вчинення шахрайства та підробки. Було вилучено комп'ютери та документи, включно з інформацією, що зберігалася в електронному вигляді.

Заявник скаржився, що перевірка, проведена в його приміщеннях, порушила гарантії, викладені у статті 8 Конвенції, оскільки інспектори з питань конкуренції мали доступ до кількох комп'ютерів без будь-якого нагляду чи обмежень, читали документи, на які розповсюджувалася банківська таємниця, чи які містили приватні розмови, а також зробили копії кількох таких документів. Така перевірка проводилася без попереднього судового дозволу та була непропорційним заходом, застосованим за відсутності відповідних і достатніх підстав та без будь-яких належних гарантій від зловживань. Компанія-заявник також була позбавлена можливості належного перегляду ex post facto вищезазначеного втручання в її право на житло та кореспонденцію, оскільки хоча вона й мала можливість звернутися зі скаргою, національні суди не розглянули її належним чином. Тому заявник скаржився, що електронні пошуки та вилучення комп'ютерів і документів були проведені із порушенням процесуальних гарантій та статей 6, 8 і 13 Конвенції та статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Оцінка Суду

Провадження щодо дотримання конкурентного законодавства.

Щодо ймовірного втручання в право компанії-заявника на повагу до приватного життя, Суд зазначив, що хоча компанія і скаржилася на обшук інспекторами комп'ютерів, які містили копії особистого листування співробітників, однак жодна особа не скаржилася на втручання в її приватне життя ні перед національними судами, ні перед Судом. За відсутності такої скарги Суд не вважав за необхідне визначати, чи відбулося втручання у «приватне життя» в цій справі. Будь-який інтерес, який компанія-заявник може мати у забезпеченні захисту приватного

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

життя осіб, які на неї працюють, слід враховувати при оцінці того, чи були виконані умови пункту 2 статті 8 Конвенції в цій справі.

Стосовно передбаченого законом втручання, Суд вказав, що в цій справі перевірка та вилучення документів інспекторами з питань конкуренції ґрунтувалися на статті 26 (b) та статті 27 § 4 у поєднанні зі статтею 36 Закону про конкуренцію, що регулюють їхні слідчі повноваження для виявлення економічних правопорушень, пов'язаних із конкуренцією. Суд також зазначив, що Конституційний Суд відхилив скаргу компанії-заявника щодо неконституційності статей 36–38 Закону про конкуренцію. Крім того, як Бухарестський апеляційний суд, так і Високий Суд проаналізували аргументи компанії-заявника та дійшли висновку, що перевірка відповідала чинному на той час законодавству. Тому Суд не знайшов підстав ставити під сумнів тлумачення національними судами застосовного законодавства і погодився з тим, що втручання було «передбачено законом» у розумінні другого пункту статті 8 Конвенції.

Суд також вважав, що оскаржуваний захід був ужитий в інтересах економічного добробуту країни, а тому переслідував легітимну мету для цілей пункту 2 статті 8 Конвенції.

Загальні принципи щодо обшуків та вилучень у приміщеннях комерційних компаній були підсумовані у справі DELTA PEKÁRNY a.s. v. the Czech Republic, № 97/11, 2 жовтня 2014 року.. Зокрема, ЄСПЛ зазначив, що при визначенні того, чи був оскаржуваний захід «необхідним у демократичному суспільстві», він розглядає, чи були наведені для його обґрунтування причини релевантними та достатніми у світлі справи в цілому, та чи був він пропорційним легітимній меті. При цьому ЄСПЛ враховує, що національним органам влади надається певна свобода розсуду, обсяг якої залежить від характеру та серйозності інтересів, що перебувають під загрозою, а також серйозності втручання.

Суд повторив, що обшуки та вилучення у приміщеннях комерційних компаній можуть бути обґрунтовані метою запобігання зникненню або приховуванню доказів антиконкурентної діяльності, але відповідне законодавство та судова практика повинні забезпечувати адекватні й ефективні гарантії проти будь-яких зловживань.

Раніше у справах, що стосуються неоголошених перевірок, проведених інспекторами з питань конкуренції в приміщеннях комерційних компаній, без попереднього дозволу судді або на підставі рішень, які не підлягали судовому оскарженню, ЄСПЛ дійшов висновку, що відсутність попереднього судового ордера може бути компенсована наявністю ex post facto судового перегляду законності та необхідності оскаржуваного заходу за конкретних обставин справи. На практиці це передбачало б можливість для зацікавлених осіб отримати ефективний судовий перегляд, як фактично, так і юридично, оскаржуваного заходу та його проведення, а також отримати належне відшкодування у випадку незаконного обшуку.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

З огляду на обставини цієї справи, Суд дійшов висновку, що той факт, що захід був спрямований на юридичну особу, означає, що може бути застосована ширша свобода розсуду, ніж у випадку, якби такий захід стосувався щодо фізичної особи.

Окрім того, Суд встановив, що оскаржуваний захід ґрунтувався на схваленому пленумом Ради рішенні про початок розслідування внаслідок повідомлень у засобах масової інформації про заяви посадових осіб Національного банку щодо встановлення таємної угоди між комерційними банками з метою підвищення процентної ставки за міжбанківськими кредитами. На початку перевірки представникам компанії-заявника були надані копії двох рішень про проведення такої перевірки. Дійсно, ці рішення лише коротко згадували про порушення конкурентного законодавства та не містили жодних деталей щодо причин, на яких ґрунтувалися ці підозри, чи її обсягу. Однак інспектори не розпочинали перевірку до прибуття юридичного представника компанії-заявника, після чого усно повідомили його про обсяг такої перевірки. Крім того, перевірка проводилася лише в присутності представників компанії-заявника; по її завершенню інспектори склали детальний звіт, в якому згадувалися всі офіси та документи, до яких було отримано доступ, та містився повний перелік вилучених документів.

Суд також зауважив, що в цій справі було вилучено обмежену кількість документів, а саме копії тридцяти двох електронних листів. Тому Суд вважав, що ця справа не стосується «масового та невибіркового» вилучення документів. Також Суд зауважив, що представники компанії-заявника мали право подавати запити та робити зауваження, але підписали звіт про проведену перевірку без будь-яких заперечень.

Суд дійшов висновку, що національне законодавство також передбачало можливість вимагати конфіденційного зберігання вилучених інспекторами з питань конкуренції документів або їх повернення, якщо вони не були необхідні для розслідування.

Вищезазначені процесуальні гарантії дозволили Суду дійти висновку, що здійснення дискреційних повноважень, наданих Раді, було достатньо обмеженим і що їхнє застосування на практиці не видавалося непропорційним за обставин цієї справи.

Відсутність попереднього судового ордера Суд визнав компенсованою можливістю ex post facto судового перегляду. Хоча окремого механізму оскарження проведення перевірок не існувало, була можливість оскарження рішень Ради після розслідування та оскарження адміністративних рішень загалом. Суд встановив, що банк скористався можливістю оскаржити рішення про проведення перевірки; Високий Суд переглянув законність і пропорційність заходу, врахувавши відсутність доведеної шкоди. Суд визнав підстави Високого Суду релевантними й достатніми, а ex post facto перегляд – належним.

Підсумовуючи, Суд констатував наявність належних гарантій у румунському законодавстві на той час: перевірки за рішенням голови Ради після початку

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

розслідування, лише в присутності представників компанії, складання детального звіту, можливість внесення зауважень, вимоги щодо конфіденційності/повернення документів, а також можливість оскарження як одразу після перевірки, так і після завершення розслідування.

Суд дійшов висновку, що втручання в права банку було пропорційним меті, і тому порушення статті 8 Конвенції не було.

Вилучення комп'ютерів та обшук електронної інформації.

Компанія-заявник скаржилася на: вилучення двох комп'ютерів, що не було передбачено законом; відсутність причин, що обґрунтовували б вилучення, і що наявність таких причин не була перевірена, оскільки захід було здійснено на підставі постанови прокурора без попереднього судового дозволу; відсутність у національному законодавстві належних гарантій у випадках проведення обшуків електронної інформації, зокрема неможливість оскарження рішення прокурора.

Суд виснував, що у справі не заперечувався той факт, що вилучення двох комп'ютерів та подальший обшук електронної інформації становили втручання в право компанії-заявника на повагу до її житла та кореспонденції, тому не було необхідності визначати, чи відбулося також втручання в право компанії-заявника на приватне життя.

Суд вказав, що його завдання не полягає в тому, щоб підміняти національні суди, та саме національні органи влади, зокрема суди, мають першочергове право тлумачити й застосовувати національне право. У цій справі Суд не знайшов підстав ставити під сумнів тлумачення національним судом Кримінального процесуального кодексу Румунії, і тому погодився з тим, що втручання було «передбачено законом» у розумінні другого пункту статті 8 Конвенції.

Щодо переслідування легітимної мети, то Суд виснував, що оскаржувані заходи були вжиті в контексті кримінального провадження стосовно шахрайства та підробки, тому вони слугували легітимній меті, а саме запобіганню злочинам та захисту прав інших осіб.

Суд розглянув питання необхідності втручання в демократичному суспільстві, враховуючи практику щодо гарантій проти зловживань, і вказав, що вилучення комп'ютерів компанії-заявника відбулося за рішенням прокурора без можливості судового перегляду на тому етапі. Раніше Суд вже постановляв, що за відсутності вимоги про попередній судовий дозвіл слідчі органи мали необмежену дискрецію у визначенні доцільності та обсягу обшуку й вилучення. У справах Funke v. France, 25 лютого 1993 року, Серія A № 256-A, Crémieux v. France та Miailhe v. France (№ 1), 25 лютого 1993 року, Серія A №№ 256-B та 256-C Суд встановив, що через відсутність судового ордера «передбачені законом обмеження та умови видавалися надто м'якими та сповненими лазівок для того, щоб втручання в права заявника було суворо пропорційним переслідуваній легітимній меті», і констатував порушення статті 8 Конвенції. Однак в іншій справі Суд також вважав, що відсутність

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

попереднього судового ордера певною мірою компенсувалася наявністю ex post facto судового перегляду.

Суд також вказав, що компанія-заявник порушувала питання щодо необґрунтованості та незаконності заходу, однак вищий прокурор не розглянув її конкретних скарг. Через кримінальне розслідування, що ще тривало, компанія не мала можливості скористатися ex post facto судовим переглядом. Чинне на момент вилучення комп'ютерів законодавство не передбачало можливості оскарження таких заходів у суді. Хоча згодом з'явилися нові положення, вони мали обмежений строк для подання скарги, і Уряд не надав прикладів їх застосування в подібних ситуаціях.

Щодо електронного пошуку Суд вказав на відсутність інформації про подання відповідної офіційної скарги прокурору, але висловив сумніви щодо її ефективності, враховуючи попередню реакцію прокурора на подібні скарги та тривалість розслідування, що позбавляла компанію-заявника можливості звернутися до суду.

Отже, Суд дійшов висновку, що аргументи компанії-заявника щодо вилучення комп'ютерів та електронного пошуку не підлягали ефективному перегляду, а пропорційність цих заходів не була належним чином розглянута. Враховуючи відсутність змістовного судового перегляду та тривалість розслідування, застосовані гарантії не забезпечили ефективного захисту права компанії-заявника на повагу до житла та кореспонденції. Тому втручання не було пропорційним, що призвело до відхилення заперечення Уряду щодо невичерпання національних засобів правового захисту та встановлення порушення статті 8 Конвенції щодо вилучення комп'ютерів 13 січня 2014 року та подальшого пошуку електронної інформації 27 січня 2014 року.

Стверджуване порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції:

Суд також розглядав скаргу компанії-заявника за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції щодо відмови влади повернути вилучені комп'ютери, документи та електронні носії інформації та неможливості оскаржити цю відмову в суді, що, на думку заявника, порушило його право на мирне володіння майном.

Однак, як зазначив Суд, що оскільки він раніше вже встановив наявність ефективних внутрішніх засобів правового захисту для скарг за статтею 8 Конвенції, якими компанія не скористалася, то ці ж міркування застосовуються і до скарги за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Окрім того, Суд зауважив, що стаття 109 КПК передбачала можливість звернення з клопотанням про повернення вилученого майна до прокурора або до суду, й інші сторони розслідування та сама компанія-заявник успішно використовували цю можливість щодо частини майна. Відхилення першого клопотання компанії обґрунтовувалося тим, що воно було подано в день обшуків та вилучень, до проведення електронних пошуків. Повторне подання такого клопотання після завершення пошуків не було б безперспективним.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

З огляду на це, Суд визнав, що компанія-заявник не вдалася до ефективних засобів правового захисту, які були їй доступні за національним законодавством, та відхилив цю частину заяви відповідно до статті підпунктів 1 та 4 статті 35 Конвенції за невичерпання національних засобів правового захисту.

Стверджуване порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Щодо скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції на несправедливість провадження, завершеного рішенням Високого Суду від 11 квітня 2013 року через відхилення клопотання заявника про ухвалення попереднього рішення до Суду справедливості ЄС щодо гарантій, яких слід дотримуватися у справах про неоголошені перевірки, Суд, розглянувши подані матеріали, не виявив ознак порушення прав і свобод, викладених у Конвенції або її Протоколах. Тому цю частину заяви було відхилено як явно необґрунтовану відповідно до підпунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) щодо проведеної перевірки у провадженні про дотримання конкурентного законодавства.

Порушення статті 8 Конвенції щодо вилучення комп'ютерів та електронного пошуку.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 18 березня 2025 року та набуло статусу остаточного 18 червня 2025 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом